

mastering of musical theoretical and aesthetic knowledge; acquiring musical performance skills; acquisition of knowledge and skills of creative activity. It has been found out that the mentioned directions of educational work should be based on pedagogical principles: systematic, accessible, consistency, close connection with theoretical knowledge and practical activity, etc.

Key words: educational work, orchestral team, repertoire, creative activity, musicians.

UDC 785:792.7

FEATURES OF EDUCATIONAL AND EDUCATIONAL WORK IN THE AMATURIAN EXTRAORDINARY ORCHESTRA

Fylypchuk Myroslav, Candidate of pedagogical sciences, Associate Professor,
Rivne State Humanitarian University, Rivne

The aim – to reveal the specifics of educational work in the amateur pop band and to identify the main directions of the educational process, which are important in the creative activity of the collective.

Research methodology. Educational work in the amateur pop band is an important part of rehearsal work, which is based on the didactic principles of holistic coverage of a musical work; the principle of availability and consistency of training; principle of consciousness and activity of musicians; the principle of sound visibility; the principle of assimilation of musical and performing skills and abilities.

Results. Consequently, the contents of the educational work of all the accumulated executive and pedagogical practices of achievement distinguish only those that are necessary for the organization of the educational and creative process in each particular case, and here it is necessary to take into account the tasks that the amateur team solves. Misunderstanding of goals and objectives very often leads to errors in the development of the methodology of the educational process in the variety group. The task of the director to instruct the members of the amateur pop band is to have the knowledge, skills and skills necessary to achieve the artistic embodiment of musical works, the harmonious development of moral value orientations and the formation of aesthetic taste. Taking into account the specifics of the genre, it is expedient to use work in the stage culture in the educational process. It is necessary to establish close contact with the leaders of other groups: vocal, choreographic, theater, because they can help musicians in mastering plastic, vocal, and copyright art.

Novelty. The concept «educational work» as an important component of the creative activity of the amateur pop band is clarified, the main directions and content of this process are outlined.

The practical significance. Educational work in the amateur pop band provides the necessary conditions for the establishment of creative atmosphere in the collective and influences the formation of the performing skills of the orchestral game.

Key words: educational work, orchestral team, repertoire, creative activity, musicians.

Надійшла до редакції 28.10.2017 р.

УДК 78.087. 5

ВИКОРИСТАННЯ МЕЛОДИЧНИХ ТА ГАРМОНІЧНИХ РОЗСПІВОК У ВОКАЛЬНОМУ АНСАМБЛІ

Михайлюк Христина Олександрівна, професор, заслужений діяч мистецтв України;
Черсак Ольга Миколаївна, доцент, заслужена артистка України,
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника», м. Івано-Франківськ
olga_chersak@ukr.net

Розкривається значення вокальних вправ як ефективного засобу формування співацьких навичок учасників вокального ансамблю середньої та старшої вікової категорії. Розспівки є необхідною умовою розвитку вокально-технічних навичок і ефективним засобом формування співацьких навичок. Узагальнення й обґрунтування теоретичних і, особливо, практичних аспектів упровадження моделі використання розспівування у процесі розвитку вокально-інтонаційних навичок учасників вокального ансамблю й складає мету та завдання дослідження.

Ключові слова: спів, музичне мистецтво, музична освіта, розспівки, вокальні вправи, співацькі навички, манера співу.

Постановка проблеми. Спів є доступним видом музичного мистецтва і удосконалення методики навчання співу завжди актуальні. У процесі його навчання дитина розвивається фізично, розширює свій світогляд, розвиває музичні здібності. Спів в ансамблі розвиває музичний слух, вокальні навички, сприяє розвитку навичок колективного співу. Мета й завдання музичної освіти сьогодні не викликають суперечок, але шляхи їх досягнення, зміст, методи і форми музично-виховної діяльності, вокальної педагогіки й досі залишаються важливими темами педагогічної дискусії. У зв'язку з цим комплекс проблем вокально-інтонаційної підготовки не втрачає актуальності в сучасній психолого-педагогічній літературі.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблемі музичного навчання присвятили свої фундаментальні праці видатні педагоги О. Апраксіна, Б. Асаф'єв, Н. Ветлугіна, Д. Кабалевський, М. Леонтович, Г. Падалка, О. Ростовський, В. Шацька, Б. Яворський та ін. Ґрунтовні дослідження проблеми виконавської майстерності містять роботи з теорії та історії вокального виконавства С. Бутовського, О. Мишуги, О. Муравйової, І. Улуханової. Питання вокальної підготовки майбутніх учителів співу висвітлені у дослідженнях І. Зелененької, Г. Павловської тощо. Але, незважаючи на наявність публікацій, присвячених вивченню сфери вокальної підготовки, залишається відчутною потреба в роботах, що порушують питання розвитку вокально-інтонаційних навичок та впровадження різноманітних методик вокальної підготовки в практику музичної освіти загальноосвітньої школи.

Метою статті є узагальнення та обґрунтування теоретичних і, особливо, практичних аспектів упровадження моделі використання розспівування у процесі розвитку вокально-інтонаційних навичок учасників вокального ансамблю.

Виклад основного матеріалу. Спів – один із найулюбленіших видів музичної діяльності на уроці музики. Він викликає у школярів яскраві емоції, впливає на естетичні і моральні почуття. Відомий психолог А. Виготський підкреслював, що творчість виявляється не лише тоді, коли створюється щось нове, але й коли людина вносить своє розуміння певного явища, по-своєму відтворює, змінює вже створене. Відтак, спів надає широкі можливості для самовияву особистості, вираження змісту твору, оскільки смисл співу не в механічному розучуванні пісень, а в їх творчій інтерпретації. Важливої ролі тут набувають музичне навчання, накопичення знань і художнього досвіду, оволодіння співацькими вміннями і навичками, які стають основою творчості [1].

Навчальний процес у вокальному колективі включає два взаємозв'язані моменти:

а) технічну роботу над твором: сольфеджування, вокалізацію, спів на склади, вироблення способів звуковедення, штрихів, дикції, тощо;

б) роботу над художнім образом.

Техніка співу є основою художнього виконання творів, оскільки без комплексу технічних навичок неможливо повно і глибоко висловити почуття, розкрити психологічну сторону художнього образу. У процесі навчання співу вокально-хорові навички виробляються не відразу. Для того, щоб виробити навички співацького дихання, дикції, рівного звуковедення, правильного звукоутворення, слід використовувати вокальні вправи, які застосовуються у визначеній послідовності і у відповідності із закономірностями розвитку співацьких навичок. Щоб зберегти ці навички на певному рівні, необхідно якомога різноманітніше тренувати голосовий апарат.

Учитель повинен кваліфіковано і гнучко володіти методикою використання вправ під час вокального навчання учнів, знати психолого-педагогічні основи застосування вправ, чітко і ясно уявляти собі призначення тих чи інших вокальних вправ. Вправи – це багато разів повторювана спеціально організована вокальна дія.

Усі три компоненти вправ: повторність, визначена організація і цілеспрямованість на покращення якості звукоутворення – є обов'язковими. Кожна вправа перетворюється в непотрібне повторення, якщо не буде спеціально організована у відповідності з конкретно поставленою метою.

Наприклад: різні звуки в межах діапазону можна співати окремо, безсистемно багато разів, але від цього їх звучання не вирівняється. Коли ж ці звуки розставимо поступенево (по три – п'ять звуків) і будемо співати зв'язно, наспівно на будь-який склад, то такі вправи сприятимуть вирівнюванню звучання голосу. На початковому етапі навчання співу вправи повинні бути простими за мелодичним і ритмічним малюнком, легко запам'ятовуватись.

Спів не може бути без емоційним, тому навіть при виконанні вправ необхідно намагатися надавати емоційних фарб голосу. Спів краще асоціювати з радісним настроєм, тому вправи здебільшого співаються в мажорі.

Вправи починаємо співати в середині діапазону і у вигляді моделюючої секвенції йдемо по півтонах вгору і вниз. На початковому етапі навчання мелодію вправи можна підігравати на інструменті. Якщо вправа добре засвоєна інтонаційно, то даємо лише гармонічну підтримку. Для закріплення і вдосконалення вокальних навичок, для вироблення чіткої координації між слухом і голосом слід співати вправи без супроводу з попередньою ладовою настройкою. Паузи між вправами повинні бути однаковими, такими щоб співаки могли спокійно підготуватися до наступного повторення вправи.

Надзвичайно важливо знайти потрібну силу звука. Голосний спів, форсування звуку шкідливі для всіх голосів, а особливо дитячих. Хоча спів «наспівом» і не рекомендується, він приносить менше

шкоди, ніж занадто голосний. Ф. Лисек (Чехословаччина) з цього приводу писав: «от интенсивного пения голос слабеет, а при слабом пении голос крепнет» [3; 291].

Спів вправ слід починати з природних, не напружених красивих нот у діапазоні співака, так званих примарних тонів. Зазвичай це ноти в середньому відрізку діапазону дитячого голосу (фа першої – ля, сі першої октави). Поступово, під час занять об'єм звуків збільшується до всього діапазону голосу. Крайні ноти діапазону вводяться в спів на пізніших етапах навчання. У дітей їх краще не зачіпати. Формування крайніх нижніх і верхніх звуків може відбуватись лише на базі добре озвученої середини, тому перш за все укріплюємо середню частину діапазону. Тож мета вправ – підготувати голосовий апарат до активної роботи і довести до автоматизму основні вокальні навички [2].

Складаючи вправи вчитель повинен керуватись такими принципами:

1. Вправи складати з урахуванням вокально-хорових завдань. Їх доцільно будувати так, щоб одночасно з вокальними навичками вироблялися навички чистого інтонування, хорові навички (спів в унісон, терціями, квінтами, спів інтервалів, акордів).

2. Вони повинні поглиблювати вокально-хорові навички і ускладнювати завдання, що стоять перед ансамблем.

3. Вправи повинні бути посильними.

4. Їх необхідно виконувати у вигідній для співаків зоні з поступовим розширенням діапазону.

5. Вправи слід виконувати, по можливості, без інструменту.

6. Вправи доцільно будувати на контрастному співставленні нюансів, способів звуковедення, руху мелодії.

Кожен керівник ансамблю повинен піклуватися про те, щоб усі учасники співали в єдиній манері. З цією метою на початковому етапі рекомендується співати в середньому регістрі діапазону голосів і починати роботу з голосної, що звучить найбільш природно і правильно. Від неї і йде вирівнювання всіх інших голосних.

Пропонуємо низку вправ, що рекомендуються для використання в роботі з вокальним ансамблем старшокласниць. Дані вправи сприяють виробленню у співаків правильних вокально-хорових навичок, виробленню єдиної манери співу. Приступаючи до вокальної роботи з ансамблем педагог повинен пам'ятати, що згідно з правилами дидактики вправи повинні бути доступні, побудовані в порядку зростаючої складності, різноманітні. Роботу слід починати зі співу із закритим ротом, бо такий спів настроює, розігріває голосовий апарат.

Вправа співається тільки в «зручній» зоні (на відрізку терції – квати). Якщо не виходить спів із закритим ротом, рекомендуємо співати на склад «гу», а потім поступово переходимо на «мормурандо».

Вправа для вирівнювання голосних і-е-о. Якщо не звучать голосні, то співаємо йотовані і-е і лише після цього переходимо до співу голосних, орієнтуючись на звучання йотованих.

Вправа для вироблення кантилени – основної вокально-технічної навички звукоутворення. Кантилений спів нерозривно зв'язаний з тривалим, рівномірним, правильно організованим видихом. Вправи на legato з поступово довшими музичними фразами добре розвивають співоче дихання. При такій манері співу перенесення потрібного звучання з одного тону на інший, плавний перехід з одного звука на інший сприяє вирівнюванню звучання голосу на всьому діапазоні.

Вправи на staccato добре активізують голосові зв'язки, допомагають їх активному змиканню, сприяють засвоєнню чіткої атаки. Тому цей вид вокалізації корисний при в'ялому тонусі голосових м'язів, сипоті, особливо рекомендується в роботі з дитячими голосами.

Співати *staccato* – значить співати відривчасто, відділяючи кожен звук, атакуючи кожен ноту новим змиканням голосових зв'язок і диханням за допомогою активних рухів, які при утворенні стаккатного звука супроводжуються переміщенням верхньої частини передньої стінки живота. Рух черевної стінки служить добрим орієнтиром для перевірки роботи діафрагми при співі на *staccato*.

Корисно поєднувати спів *staccato* і *legato*. З цією метою використовуються вправи з чергуванням відривчастого і зв'язного співу.

Ні-ні - ні

Ля - ля - ля

Один і той же звук співається спочатку на *staccato*, а потім на *legato*. Перший береться легко, відривчасто, дає змогу відчути високу позицію звука і потім уже при готовій настройці відтворюється і фіксується у визначеній тривалості. Повторення однієї і тієї ж ноти в різній манері співу – на *legato* і *staccato* – дозволяє не змінюючи коливання голосових зв'язок тренувати їх змикання і координацію з рухом діафрагми, активізувати атаку.

I II

мі - ї до- ре
мі - є
мі - ре

Вправа для приближення, концентрування звука. Якщо появляється «носовий» призвук – змінюємо склади (як II варіант).

Рухливо, весело

ду-ду-ду-ду-ду-ду ду - ду - ду

вгору до А і вниз
в поч. тональність

Вправа для відчуття високої вокальної позиції, на вироблення відчуття чіткого ритмічного малюнку. Співається легким звуком, підкреслюючи ритм.

Мі ме

Цю вправу можна співати тоді, коли співаки оволоділи вмінням поєднувати декілька звуків підряд. Вправу потрібно співати повільно і спокійно, пов'язуючи попередній тон з наступним і слідкуючи за економним, рівномірним видихом. Усі ноти тризвука за тембром повинні звучати однаково. Дуже важливо слідкувати за нижнім тоном тризвука – витримувати на рівному звучанні, зберігаючи дихання для цього тону.

Ця вправа сприяє формуванню основ наспівності (кантилени). Співати її слід повільно, пов'язуючи попередній звук із наступним, не перериваючи дихання до кінцевого тону звукоряду. Правильно сформована верхня нота мусить зберігати свій характер і на наступних нижніх тонах.

Співати вправу можна не тільки на голосну «а», або вимовляючи на першому тоні склад «ля» (при якому більш звільняється нижня щелепа і м'язи горла), але і на всі інші голосні. Корисно співати дану вправу з текстом «краю рідний мій». Спів вправи з текстом допомагає виробленню чіткої дикції, формуванню різних голосних, поєднанню їх із приголосними, а також допомагає надати голосу забарвлення відповідного до тексту.

Швидко

Мі- мі- мі мі

Склад «мі» проспіваний відривчасто в швидкому темпі допомагає резонуванню звука. Спів наступних звуків на legato треба підпорядкувати тому звучанню, якого ми досягли на перших звуках.

Гармонічні розспівки

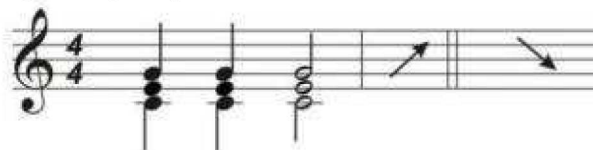
Вправа для вироблення навичок співу в терцію. Акценти допомагають чистому інтонуванню.

Вправа для співу в терцію з переходом в унісон. Слід звернути увагу співаків на те, що при співі звуків в унісон потрібно зменшити силу звучання голосу і особливо звернути увагу на стрій і ансамбль, щоб ніхто зі співаків не виділявся темброво. Зокрема, з II голосом відпрацювати хроматичний хід в 4-му такті.

Вправа на спів терціями з елементами 3-голосся. Спів на склад «ду» допомагає активному звучанню голосу, чіткому відтворенню ритму.

Мі - ме - ма

Вправа сприяє відчуттю переходу однієї голосної в іншу, зберігаючи при цьому одну позицію звука. Необхідно слідкувати за частковим і загальним ансамблем.

Ре - мі - ре

При співі даної вправи звертаємо увагу на стійку інтонацію в II голосі (спів на одному звуці). Корисно співати акорди окремо і тільки тоді, коли всі звучать чисто інтонаційно і ансамблево – співати зв'язно.

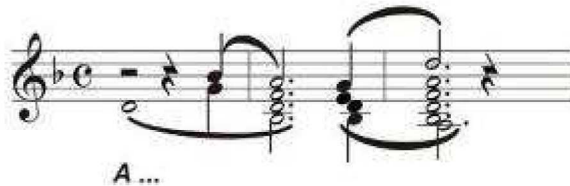
Вправа з елементом 4-хголосся. Для ансамблю естрадного плану, досить добре підготовленого. Дещо змінена манера співу. Зняття акордів придихальне, чіткий ритм. Спів із вібрато на витриманих нотах.

Вправа з елементом багатоголосся. Спочатку бажано вистроїти кожен акорд зокрема, а потім поєднувати по два. Корисно робити зняття після четвертого акорду. Співаків не попереджуємо про зняття, що викликає посилену увагу і примушує не тільки слухати інтонацію, стрій, ансамбль, але й слідкувати за рукою керівника.

Рекомендується для вироблення естрадної манери співу при чотирьохголосому викладі. Вся вправа співається на одному диханні.

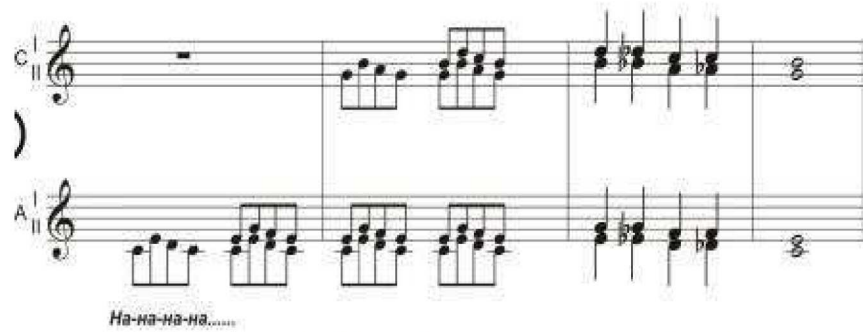

Вправа лірична, в мінорі. Багатоголосе закінчення вимагає чистої інтонації, відчуття сили звука в акорді. При розучуванні вправи можна брати дихання перед останнім акордом. Слід звернути увагу на стрій терцій між першим і другим голосом, на м'яку атаку звука. Звук світлий, легкий.

Па па-да па- да па-да па

Розспівка, що виробляє естрадну манеру співу. Необхідно слідкувати за чітким ритмом, інтонаційно точним розходженням в акорд. Останній акорд співаємо світлим звуком з вібрацією.

Поліфонічна вправа з імітацією голосів. Може бути використана добре підготовленим ансамблем.
Висновки. Спів – один із найулюбленіших видів музичної діяльності, що викликає яскраві емоції, впливає на естетичні і моральні почуття. Водночас, розвинути співацькі навички можливо, використовуючи закріплені, автоматизовані прийоми і способи співу, що забезпечуються лише через відповідність реального звучання і внутрішніх музично-слухових уявлень. Модель розвитку вокально-інтонаційних навичок за допомогою розспівок базується на використанні вправ, які поділяються за типами видами та напрямками. Розспівки є необхідною умовою розвитку вокально-технічних навичок. Без їх співу з поступовим зростанням складності, високого технічного рівня досягти неможливо.

Отже, ефективним засобом формування співацьких навичок є вокальні вправи – багаторазово повторювані, спеціально організовані вокальні дії, під час яких слід дотримуватись принципу єдності художнього і технічного. Прагнення до емоційно-виразного забарвлення голосу, психофізіологічного комфорту за допомогою спеціальних вправлянь й може скласти перспективні напрями подальшого дослідження.

Список використаної літератури

1. *Выготский Л. С.* Педагогическая психология / Под ред. В. Давыдова / Л. С. Выготский. – М. : Педагогика, 1991. – 480 с.
2. *Кушка Я. С.* Методика музичного виховання дітей: навчально-метод. посібн. для студ. вищих муз. навчальних закладів I-II рівня акредитації / Я. С. Кушка. – Вінниця : ВДПУ, 2002. – 224 с.
3. *Лисек Ф.* Развитие детского голоса / Ф. Лисек. – М., 1960.

References

1. *Vyhotskyi L. S.* Pedagogicheskaia psikhohyia / pod red. V. Davydova / Vyhotskyi L. S. – M. : Pedagogyka, 1991. – 480 s.
2. *Kushka Ya. S.* Metodyka muzychnoho vykhovannia ditei: navchalno-metodychnyi posibnyk dlia studentiv vyshchikh muzychnykh navchalnykh zakladiv I-II rivnia akredytatsii / Ya. S. Kushka. – Vinnytsia : VDPU, 2002. – 224 s.
3. *Lysek F.* Razvytye detskoho holosa / F. Lysek. – M. , 1960.

THE USE OF MELODIOUS AND HARMONIC EXERCISES IS IN VOCAL BAND

Mykhailiuk Krustina, professor department of performance arts of Educational and Scientific Institute of State Higher Educational Establishment «Carpathian national university V. Stefanyk»;

Chersak Olga, associate professor of Chair of Pedagogy of Primary Education of pedagogical faculty of State Higher Educational Establishment «Carpathian national university V. Stefanyk»,
Ivano-Frankivsk

The article reveals the importance of vocal exercises as an effective means of forming the singing skills of participants in the vocal ensemble of the middle and senior age categories. Mourning is a prerequisite for the development of vocal skills and an effective means of forming singer skills. The generalization and substantiation of theoretical and, especially, practical aspects of the implementation of the model of the use of chanting in the development of vocal and intonation skills of the participants of the vocal ensemble and form the goal and objectives of the study.

Key words: singing, musical art, music education, vocal warm up, vocal exercises, vocal skills, singing manner.

UDC 78. 087. 5

THE USE OF MELODIOUS AND HARMONIC EXERCISES IS IN VOCAL BAND

Mykhailiuk Krustina, professor department of performance arts of Educational and Scientific Institute of State Higher Educational Establishment «Carpathian national university V. Stefanyk»;

Chersak Olga, associate Professor of Chair of Pedagogy of Primary Education of pedagogical faculty of State Higher Educational Establishment «Carpathian national university V. Stefanyk»,
Ivano-Frankivsk

The aim Summary and justification of theoretical and especially practical aspects of implementing the model of using vocal exercises in the process of vocal and intonation skills of the vocal ensemble participants development is the research purpose and objective.

Research methodology. There are many major publications on the subject (O. Apraksina, B. Asafiyev, N. Vetlugina, D. Kabalevsky, M. Leontovich, H. Padalka, A. Rostovsky, V. Shatskaya, B. Yavorsky and others) have been reviewed. However, despite the existence of a number of publications devoted to studying the field of vocal training, there remains a tangible need for works that violate the development of vocal-intonational skills and the introduction of a variety of vocal training techniques in the practice of musical education in a comprehensive school.

Results. To develop skills of singers breathing, diction, sound maintaining, proper sound formation vocal exercises should be used. Vocal exercises are used in a certain order and in accordance with the development laws of the singers' skills. To maintain these skills at a certain level, you need to train your vocal apparatus as diverse as possible. Teacher should have efficient and flexible method of using vocal exercises during students' vocal training, know the psychological and pedagogical bases of exercises application, and clearly imagine the purpose of various vocal exercises. Exercise is many times repeated specially organized vocal performance. All three components of exercise: repetition defined organization and commitment to the sound quality improvement are mandatory. Each exercise turns into unnecessary repetition, unless it is specifically organized according to specific intended purpose. Singing exercises should begin with a natural, relaxed, beautiful music in the singer's range, so-called phantom tones.

Novelty. Vocal exercise is a prerequisite for the development of vocal and technical skills. Without practicing them (from simple to gradually increasing level of complexity) high technical level cannot be achieved. A model of vocal and intonation skills is based on using vocal exercises that we divided into types, kinds and directions. The main purpose of these exercises is to prepare the vocal apparatus to active work and bring to automatism basic vocal skills.

The practical significance. Composing exercises the teacher should be guided by the following principles: make exercises on the basis vocal-choral tasks. It is expedient to be built so that together with the vocal skills the skills of pure intonation, choral skills were produced (singing in unison, tierce, quint, singing of intervals, chords); exercises should deepen vocal and choral skills and complicate the ensemble task; exercises should be feasible; exercises must be performed in a favorable zone for singers with gradual expansion of the range; exercises should be done, if possible without instrument; exercises should be built on the contrast comparison of nuances, methods of sound maintaining, melody movement.

Key words: singing, musical art, music education, vocal warm up, vocal exercises, vocal skills, singing manner.

Надійшла до редакції 3.11.2017 р.

УДК 378.096:78:37.091.33(477)

РОЛЬ ТРЕНІНГІВ ТА МАЙСТЕР-КЛАСІВ У РОЗВИТКУ ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНОЇ СВОБОДИ СТУДЕНТІВ-СПІВАКІВ

Обух Людмила Василівна, кандидат мистецтвознавства, асистент,
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника», м. Івано-Франківськ,
obuchmila@bigmir.net

Спираючись на джерелознавчий матеріал, порушується питання психофізіології виконавства. Оскільки проблема формування навичок самоконтролю є чи не найважливішою в розвитку співочого голосу, то вона криє в собі значний пласт ще досі не вивченого педагогічного досвіду й різноманітних практичних напрацювань. Досліджено самоконтроль із психофізіологічної точки зору. Завдяки проаналізованим тренінгам та майстер-класам пропонуються різноманітні варіанти уможливлення психофізіологічної свободи співака. Пропоновані вправи для звільнення співацького апарату можуть бути використані як доцільні компоненти навчально-виховного процесу студентів у класі постановки голосу, а також у практичній виконавській діяльності.

Ключові слова: тренінги, майстер-класи, психофізіологічна свобода, навчальний процес, студенти-співаки.

Постановка проблеми. Працюючи у класі постановки голосу кожен педагог усвідомлює, що голос студента являє складне та багатогранне явище. З одного боку, це досконалий, «живий» інструмент, безпосередньо пов'язаний з виконавцем, його думками, почуттями. Тому саме від настрою співака, його психічного стану залежить якість звучання. Тож на заняттях, на думку провідних фахівців, слід застерігати від пасивної, інертної роботи, тому що такий стан негативно впливає на якість звуку і тягне за собою збільшення кількості приспівування для досягнення певних завдань.

З другого боку, як і будь-якому інструменту, співакові притаманно чимало властивостей, ступінь розвитку яких свідчить про його вокальну майстерність. Тому, співацький голос вимагає систематичної, педагогічно грамотної роботи та професійного, дбайливого ставлення. Головна особливість цієї роботи міститься в тому, що керування процесом співу здійснюється виключно за